

Sprawozdanie z działalności Archiwum Państwowego w Poznaniu za 2017 r.

W 2017 r. Archiwum podejmowało działania mające na celu: jeszcze szersze otwarcia na potrzeby użytkowników, usprawnienia dostępu do archiwaliów w ramach zaspokajania informacyjnych potrzeb społeczeństwa. Było to ściśle związane z budowaniem wizerunku archiwum jako nowoczesnej i przyjaznej instytucji, aktywnie uczestniczącej w procesie edukacji społeczeństwa otwartego. Przetawione poniżej informacje sprawozdawcze odnoszą się do najistotniejszych zagadnień z działalności poznańskiej placówki w 2017 r. Pełna wersja sprawozdania dostępna jest na stronie internetowej: <http://bip.ap.gov.pl/> BIP Archiwum Państwowe w Poznaniu i w sekretariacie APP.

1. Zasób archiwalny

Zmiany w rozmiarze zasobu archiwalnego ogółem

Na koniec 2017 r. Archiwum w swoim zasobie przechowywało ogółem 1 217 856 j.a. – 14 750,53 mb w 7426 zespołach.

W 2017 r. przybyło z zewnątrz 177,15 mb akt, co stanowiło 15 626 j.a. Liczba ta jest znacznie mniejsza niż wartości z roku 2016, kiedy z zewnątrz przybyło 289,07 mb akt, co stanowiło 23 519 j.a. Przejmowanie materiałów archiwalnych do zasobu miało miejsce przede wszystkim w oddziałach terenowych w Gnieźnie, Koninie oraz Pile. W Poznaniu przejmowano przede wszystkim dokumentację wytworzoną przez urzędy stanu cywilnego. Do największych bądź najważniejszych zespołów nowych oraz dopływów przejętych w 2017 r. należą m.in.:

1. Księgi i akta hipoteczne, gruntowe i wieczyste Sądu w Gnieźnie z lat 1808–2015, 3748 j.a., 43,30 mb;
2. Krajowe Biuro Wyborcze – Delegatura w Poznaniu z roku 2010, 265 j.a., 9,80 mb;
3. Okręgowy Urząd Miar w Poznaniu z lat 1967–1989, 672 j.a., 3,60 mb;
4. Urząd Stanu Cywilnego w Pile z lat 1950–1987, 156 j.a., 3,17 mb;
5. Urząd Stanu Cywilnego w Wyrzysku z lat 1946–1987, 128 j.a., 2,98 mb;
6. Piłski Dom Kultury w Pile z lat 1959–2013, 56 j.a., 2,81 mb;
7. Majątek Zgromadzenia Sióstr Urszulanek SJK w Lipnicy z lat 1892–1950, 918 j.a., 2,30 mb.

Zasób opracowany ogółem

Opracowana część zasobu archiwalnego dla całego Archiwum wraz z oddziałami wynosi na koniec okresu sprawozdawczego 70,75 proc. w me-

trach bieżących (spadek w stosunku do poprzedniego sprawozdania) oraz 66,66 proc., licząc w jednostkach inwentarzowych (również spadek w stosunku do poprzedniego sprawozdania). Wynik ten jest efektem zaniechania opracowania zasobu w związku z pracami związanymi z retrokonwersją. Na uwagę zasługuje całkowite opracowanie najstarszej części zasobu (dokumenty). Stan opracowania w metrach bieżących i jednostkach archiwalnych wynosi odpowiednio: dla centrali w Poznaniu 81,40 proc. i 77,08 proc. (spadek obu wskaźników), Gniezna – 45,05 proc. i 41,80 proc. (spadek obu wskaźników), Konina – 44,09 proc. i 46,52 proc. (spadek obu wskaźników) oraz Piły – 52,50 proc. i 39,25 proc. (spadek obu wskaźników). Na zmiany tych danych w okresie sprawozdawczym, oprócz wskazywanej już retrokonwersji, największy wpływ miały przede wszystkim dopływy do zasobu. Spadek opracowania zasobu w oddziałach terenowych jest w dużym stopniu uzależniony od ich obsady personalnej. Od wielu lat jest ona zdecydowanie niewystarczająca.

Opracowanie zasobu archiwalnego w roku sprawozdawczym

W 2017 r. opracowanie całkowite zasobu archiwalnego wyniosło 45,04 mb i 2765 j.a., zinwentaryzowano natomiast 23,08 mb i 5974 j.a. Prace te prowadzono oprócz priorytetowo traktowanej retrokonwersji pomocy informacyjnych do zasobu. Zdecydowana większość tych prac miała miejsce w Poznaniu, gdzie ogółem opracowano łącznie 1 398 j.a., tj. 20,69 mb akt oraz zinwentaryzowano 5 680 j.a., tj. 19,50 mb akt.

Wśród akt opracowywanych i inwentaryzowanych, ze względu na potrzeby użytkowników, tradycyjnie już znajdowały się akta metrykalne gmin wyznaniowych oraz akta urzędów stanu cywilnego. W centrali w Poznaniu zakończono skontrum zespołu Akta miasta Poznania. W ramach tych prac, oprócz sprawdzania ilości jednostek i dokonywania stosownych pomiarów, wszystkie jednostki zespołu były stemplowane pieczęcią własnościową, nie tylko w trzech wyznaczonych miejscach, ale również w innych losowo wybranych. Tym samym w okresie sprawozdawczym skontrum zasobu w centrali w Poznaniu zostało zakończone definitywnie.

Program Retrokonwersji Pomocy Archiwalnych

Od 1 stycznia do 31 grudnia 2017 r. łącznie retrokonwersji poddano 200 537 j.a., z tego 126 593 j.a. polskojęzycznych i 73 944 j.a. obcojęzycznych. Biorąc pod uwagę limity określone przez NDAP, można stwierdzić, iż w oddziale zamiejscowym w Gnieźnie prace zostały wykonane według założonego harmonogramu, tj. w 100 proc. Z kolei w oddziale w Koninie prace wykonano na poziomie 195 proc. planu ustalonego na 2017 r. W oddziale w Pile prace wykonano nieco powyżej założonego harmonogramu, tj. w 116 proc. W centrali Archiwum w Poznaniu w zasadzie zrealizowano założony plan roczny.

Łącznie w skali całego Archiwum prace związane z retrokonwersją wykonano na poziomie 111 proc. ustalonego planu na 2017 r.

Jak wspomniano wyżej, w centrali Archiwum w Poznaniu w zasadzie wykonano roczny plan retrokonwersji. Pierwotny limit określony na 2017 r. dla centrali Archiwum w Poznaniu wynosił 123 562 opisy. W wyniku wyjaśnień Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych obniżył plan o 5 503 opisy, co w efekcie pomniejszyło go do poziomu 118 059 opisów. Ponadto, w centrali Archiwum w Poznaniu intensyfikacja prac dotyczących retrokonwersji pomocy archiwalnych spowodowała, a w zasadzie wymusiła konieczność podjęcia równie intensywnych działań związanych z przesygnowaniem materiałów poddanych retrokonwersji. Okazało się, iż zadanie to jest także bardzo ważne, gdyż część materiałów poddanych retrokonwersji trafiła na portal szukajwarchiwach.pl bez uprzedniego przesygnowania jednostek archiwalnych, co bardzo utrudniało, a w niektórych przypadkach wręcz uniemożliwiało udostępnianie tych materiałów. Łącznie w 2017 r. przesygnowano 48 593 j.a. Z tego powodu prace związane z ewidencjonowaniem materiałów bez ewidencji na koniec poszczególnych kwartałów 2017 r. zostały wykonane w ograniczonym zakresie. W efekcie tych działań do 31 grudnia 2017 r. zewidencjonowano 5 683 j.a. (2265 j.a. w systemie ZoSIA i 3418 j.a. w plikach CSV przygotowanych do migracji do systemu ZoSIA) spośród 12 568 j.a.

2. Techniczne zabezpieczenie zasobu

Działalność Archiwum w zakresie konserwacji właściwej i profilaktyki konserwatorskiej

W 2017 r. w Pracowni Konserwacji Materiałów Archiwalnych poddano konserwacji archiwalia z wielu zespołów aktowych. Łącznie zabiegom konserwatorskim poddano 413 j.a., w tym:

- pergaminy: Akta miasta Śrem, sygn. I 10, I 13, I 20, I 36;
- poszyty - druk i rkps na papierze czerpanym: Akta stanu cywilnego parafii rzym.-kat. Konarzewo - sygn. 33-46; 73-96, 103-127; Brody - 133 j.a.; Białcz - 2 j.a.;
- poszyty - druk i rkps na papierze maszynowym: Akta miasta Poznania, sygn. 3855, 3997, 4210, 4297 - 4 j.a. (przygotowanie na wystawę w Muzeum Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu, pt. *Prof. nadzw. dr hab. ortopedii Franciszek Raszeja - historia przedwcześnie przerwana* oraz na wystawę *Prof. nadz. dr hab. ortopedii Ireneusz Wierzejewski - rodzinie, medycynie, ojczyźnie*, Landratúra Środa, sygn. 701, Starostwo Powiatowe Poznań - sygn. 1065; Państwowe Nieruchomości Ziemskie - sygn. 29, Prezydium Policji w Poznaniu - sygn. 32; Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Kobylin i Kostrzyn - 105 j.a.;

- księga - druk i rkps na papierze maszynowym: USC w Nowym Tomysłu - sygn. 4; USC Poznań - Wieś - 8 j.a., USC Jastrzębsko Stare - sygn. 3; Domowa księga meldunkowa miasta Poznania - 1 j.a.;

- przygotowanie starodruków z biblioteki Archiwum na wystawę w Muzeum Ziemi Wschowskiej - 5 tomów;

- księga na papierze czerpanym - Akta miasta Kościan, sygn. I 116, Akta miasta Konin - sygn. I 1-1 2;

- plakat - Akta miasta Poznania - sygn. 2606;

- plany: Rejencja w Poznaniu - I 994; Majątek Jarocin - Radolińscy - 7 szt.; Plan sytuacyjny kościoła par. w Stęszewie - sygn. 905/327;

- mapa - Mpol - 5LG11 - 1692 r. - 1 szt.;

- luzy na papierze czerpanym: W. Lipski - maj. Lewków - sygn. 2, Maj. Kobylepole - Mycielscy - sygn. 1160, USC Biała ewang. i USC Trzcianka - 2 j.a. (na wystawę do Muzeum Narodowego w Poznaniu).

Zły stan fizyczny akt powodował konieczność: rozebrania niektórych j.a. na pojedyncze składki - łącznie 236 j.a., wykonania zabiegu dezynfekcji (w przypadku śladów grzybów pleśniowych) - łącznie 1144 karty, dublażu - łącznie 2897 kart, odkwaszenia - łącznie 2645 kart, oczyszczenia mechanicznego - łącznie 3688 kart, kąpeli kart w roztworze mydlanym - łącznie 1853 karty, odkwaszenia kart - łącznie 2645 kart, sklejenia przedartych kart przy użyciu Filmoplastu R lub metylocelulozy oraz bibułki japońskiej - łącznie 3039 kart, uzupełniania ubytków papieru - 1853 karty, prostowania - łącznie 7868 kart, zszywania składek i oprawy w okładki z tektury o gramaturze 2500 g lub nawet 3000 g/m² (oprawa w całe płótno lub półpłótno).

Oprawiono (oprawa książkowa płócienna lub półpłócienna) 86 j.a. Wykonano 83 teczki z kartonu. Wykonano 434 pudła na dokumenty pergaminowe i akta miast z okresu staropolskiego. Oprawiono dwa inwentarze archiwalne. Naprawiono 75 okładek akt. Część czasu zajęło sklejenie kserokopii zamawianych przez użytkowników w Pracowni Naukowej - sklejo- no 4924 karty. Kontrolowano stan zachowania akt w magazynach archiwalnych - ok. 540 mb.

Większość prac z zakresu profilaktyki wykonano siłami pracowników, którzy zajmują się na co dzień opracowaniem zasobu archiwalnego (dotyczy to zarówno centrali w Poznaniu, jak i oddziałów terenowych w Gnieźnie, Koninie i Pile). Profilaktyka realizowana przez Pracownię Konserwatorską w Poznaniu ograniczona była do kontroli stanu zachowania i warunków przechowywania akt. Działania te były także pomocne w typowaniu wielu materiałów archiwalnych do przeprowadzenia zabiegów z zakresu konserwacji właściwej. W okresie sprawozdawczym udało się umieścić w pudłach z tektury litej bezkwasowej ok. 85 mb. Wśród akt, które zostały zabezpieczone umieszczeniem w pudłach, znalazła się część zespołu Majątek Jarocin-Radolińskich. Przy tejże okazji znaczna część jednostek archiwalnych

tego zespołu została spaginowana. Całość materiałów umieszczonych w pudłach została oczywiście wcześniej odkurzona. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż w 2017 r. zdołano odkurzyć ok. 418 mb. dokumentacji aktowej.

Kopie zabezpieczające zasobu Archiwum Państwowego

W 2017 r. ramach działalności statutowej w pracowniach digitalizacji w Poznaniu i Gnieźnie zdigitalizowano 81 zespołów archiwalnych (2880 j.a. – 96 985 skanów). W oddziale w Pile, w ramach umowy zewnętrznej, digitalizacji poddano 16 zespołów archiwalnych (1948 j.a. – 90 001 skanów). Zdigitalizowane materiały to w zasadzie w całości akta metrykalne i stanu cywilnego. Tylko w oddziale w Gnieźnie skanowaniu poddano księgi ewidencji ludności wybranych miast i gmin. Z kolei w ramach projektu NDAP *DIGITALIZACJA 2017* w okresie sprawozdawczym wykonano ponad 71 470 skanów z 12 zespołów i z 419 j.a. Tak więc łącznie w 2017 r. zdigitalizowano 5247 j.a. ze 109 zespołów, co w tym przypadku przekłada się na 258 456 skanów obejmujących 429 315 stron/kart materiałów archiwalnych.

Zaobserwowano wzrost zainteresowania wykonywaniem zdjęć cyfrowych dla użytkowników. W okresie sprawozdawczym wykonano 1633 fotografii (w poprzednim okresie sprawozdawczym, tj. 2016 r. – 1167 fotografii). Wykonywane są one zazwyczaj dla użytkowników zainteresowanych fotografiami o wysokiej jakości i rozdzielczości, które są wykorzystywane m.in. do celów wydawniczych.

Proces digitalizacji zasobu archiwalnego był powiązany z wstępnymi, niezbędnymi pracami przygotowawczymi. W 2017 r. nadal przygotowywano akta do digitalizacji zabezpieczającej oraz użytkowej. Ogółem przygotowano do digitalizacji 5 283 jednostek archiwalnych, tj. 118 861 stron akt ze 141 zespołów.

3. Narastający zasób archiwalny

Nadzorem archiwalnym w obszarze działania Archiwum Państwowego w Poznaniu objęte były 542 jednostki organizacyjne zobowiązane do prowadzenia archiwów zakładowych. Łączna ilość materiałów archiwalnych przechowywanych w tych archiwach to 30 061 mb akt, w tym 2 228 mb do przejścia. W 2017 r. wykreślono z rejestru jednostek pod nadzorem dwie jednostki organizacyjne, natomiast wprowadzono jedenaście nowych jednostek.

W okresie sprawozdawczym w ramach nadzoru nad narastającym zasobem archiwalnym przeprowadzono 149 kontroli ogólnych i problemowych archiwów zakładowych oraz wykonano 121 ekspertyz. Kontrolą objęto archiwa zakładowe, m.in.: urzędów miast i gmin, urzędów stanu cywilnego, samorządowych jednostek kultury, szkół, ośrodków pomocy społecznej, in-

spektoratów nadzoru budowlanego, zarządów dróg, sądów i prokuratury, zakładów opieki zdrowotnej. Kontrole ogólne miały na celu: sprawdzenie stanu i sposobu przechowywania dokumentacji w archiwach zakładowych, ustalenie zakresu przestrzegania zasad określonych w instrukcjach kancelaryjnych dotyczących gromadzenia dokumentacji, jej oznaczania, przekazywania do archiwum zakładowego, a także sprawdzenie stanu kompletności materiałów archiwalnych. Podczas każdej kontroli dokonywano weryfikacji danych na temat ilości materiałów archiwalnych podlegających przekazaniu do Archiwum Państwowego (tzw. nawis archiwalny). Zwracano również uwagę na zakres stosowania systemów elektronicznych do zarządzania dokumentacją, jej obiegu bądź usprawnienia obsługi klienta oraz ustalano sposób archiwizowania danych zapisanych na elektronicznych nośnikach.

Podobnie jak w ubiegłych latach, przeważająca większość jednostek kontrolowanych wykonała przynajmniej część zaleceń pokontrolnych. Najwięcej zaleceń, o realizacji których Archiwum nie zostało poinformowane lub otrzymało informację z opóźnieniem, dotyczyło spraw porządkowania i prawidłowego ewidencjonowania zasobu archiwalnego oraz kwestii lokalowych archiwów zakładowych. Archiwa te wciąż borykają się z problemem obsady etatowej stanowisk archiwistów zakładowych. Osoby odpowiedzialne za prowadzenie archiwów najczęściej wykonują zadania archiwisty zakładowego jako jedną z wielu czynności służbowych. Zwiększa się natomiast odsetek osób odpowiedzialnych za prowadzenie archiwów zakładowych legitymujących się odpowiednimi kwalifikacjami (ukończone kursy archiwalne), w tym przewaga wśród nich osób z wykształceniem wyższym (także osoby ze specjalizacją archiwistyczną lub ukończonymi studiami podyplomowymi z zakresu archiwistyki). Prawidłowość prowadzenia archiwum zakładowego uzależniona jest jednak przede wszystkim od stopnia przestrzegania przepisów kancelaryjno-archiwalnych przez wszystkich pracowników nadzorowanej jednostki. Podjęte w roku sprawozdawczym czynności kontrolne, zgodnie ze znowelizowanymi w tym zakresie przepisami ustawy archiwalnej, objęły również sprawdzenie stanu przestrzegania normatywów kancelaryjnych na wybranych stanowiskach pracy w jednostkach samorządu terytorialnego i administracji rządowej. W tym zakresie dostrzeżono liczne nieprawidłowości, co przełożyło się na wystosowanie odpowiednich zaleceń pokontrolnych. Część jednostek nie odpowiadała na zalecenia lub nie respektowała wyznaczonego terminu ich realizacji – w takich przypadkach Archiwum wysyłało monity.

Przepisy kancelaryjne i archiwalne są zasadniczo stosowane – w różnym zakresie – we wszystkich nadzorowanych jednostkach organizacyjnych. Ocenia się, że w około połowie kontrolowanych jednostek przepisy te stosuje się bez większych zastrzeżeń. Nie odnotowano przypadków rażącego nieprzestrzegania normatywów kancelaryjno-archiwalnych. Wzorem roku ubiegłego, osoby spra-

wujące nadzór archiwalny kontynuowały kontrole stosowania przepisów kancelaryjnych bezpośrednio na stanowiskach pracy nadzorowanych jednostek. Uchybienia i nieprawidłowości dostrzeżono praktycznie w każdym ze skontrolowanych podmiotów. W większości przypadków stwierdzono błędy w zakresie: znakowania spraw i wypełniania spisów spraw, zakładania teczek dla grup spraw, porządkowania teczek akt spraw zakończonych na stanowiskach pracy. Zdarzały się także nieprawidłowości związane z poprawnością klasyfikowania i kwalifikowania dokumentacji.

Nadzór archiwalny to również monitorowanie procesu selekcji dokumentacji w archiwach zakładowych i składnicach akt. W roku 2017 zarejestrowano 830 wniosków o wydanie zgody/opinii na wybrakowanie dokumentacji niearchiwalnej, na podstawie których wydano 800 zgód oraz 40 opinii (w tym trzy w odniesieniu do dokumentacji niepaństwowych jednostek organizacyjnych). Okres sprawozdawczy był drugim (w pełni) rokiem stosowania nowej procedury uzyskiwania zgody na brakowanie dokumentacji, wprowadzonej przepisami rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 20 października 2015 r. w sprawie klasyfikowania i kwalifikowania dokumentacji, przekazywania materiałów archiwalnych do archiwów państwowych i brakowania dokumentacji niearchiwalnej (Dz.U. 2015, poz. 1743). W wyniku licznych konsultacji i wymiany korespondencji (zapoczątkowanych już w roku 2016), w porównaniu z rokiem ubiegłym, znacząco zmalała liczba odrzuconych wniosków o wydanie zgody na brakowanie z uwagi na niespełnienie wymogów formalnych. Nadal najbardziej czasochłonne jest rozpatrywanie wniosków o wydanie zgody na brakowanie akt spraw sądowych, liczących niejednokrotnie dziesiątki tysięcy teczek akt spraw wydzielonych do zniszczenia, w tym równie obszerne wnioski dotyczące akt spraw komorniczych. W tym ostatnim przypadku dodatkowo sprawę komplikuje uczestnictwo w procesie brakowania, oprócz właściwego sądu, przy którym działa komornik, kancelarii samego komornika oraz składnicy akt Krajowej Rady Komorniczej. Ponadto, w 2017 r. archiwa państwowe uzyskiwały różne interpretacje NDAP dotyczące kwalifikowania akt spraw komorniczych o egzekucję z udziałem Skarbu Państwa (ostatecznie NDAP przychyliła się w tym zakresie do stanowiska Krajowej Rady Komorniczej, znanego już od września 2007 r. z wyjaśnień udzielonych przez Ministerstwo Sprawiedliwości), które powodowały dodatkowe problemy z rozpatrywaniem przedmiotowych wniosków. Warto także zwrócić uwagę na przepisy zarządzenia Prokuratora Generalnego z 22 czerwca 2016 r. dotyczące okresów przechowywania akt z zakresu realizacji ustawowych zadań prokuratury, wprowadzające, wzorem przepisów o aktach spraw sądowych, obowiązek kwalifikowania do kategorii A akt w sprawach typowych z okresów pięcioletnich. Znaczna część wniosków o wydanie zgody na brakowanie akt spraw prokuratorskich nie zawierała informacji dotyczącej realizacji wyżej wymienionych przepisów.

Archiwum Państwowe w Poznaniu wstrzymywało rozpatrywanie takich wniosków do czasu uzyskania stosownej informacji.

Obecną sytuację w dziedzinie narastającego zasobu archiwalnego kształtują obowiązujące ramy prawne, w tym w szczególności przepisy ustawy z 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. 2016, poz. 1506) i jej przepisy wykonawcze, w których znaczące zmiany dokonały się 1 listopada 2015 r. W 2017 r., podobnie jak w 2016, nie zaobserwowano, by wzmiankowane wyżej zmiany przełożyły się na szerokie wykorzystanie możliwości, które dają nowe zapisy ustawy archiwalnej przez podmioty tworzące narodowy zasób archiwalny. Na przykład z przepisów umożliwiających dodawanie nowych haseł klasyfikacyjnych w wykazach akt, stanowiących załączniki do rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z 18 stycznia 2011 r., skorzysało zaledwie dziesięć podmiotów. Nie odnotowano, jak dotąd, żadnego wniosku o wprowadzanie normatywów kancelaryjno-archiwalnych wspólnych dla wielu aktotwórców. Nie sprawdziły się przewidywania dotyczące zmniejszania się liczby uzgodnionych nowych przepisów kancelaryjno-archiwalnych. Liczba uzgodnionych przepisów nawet nieznacznie zwiększyła się w porównaniu z rokiem ubiegłym. Niebagatelny wpływ na taką sytuację miała reforma systemu oświaty, w wyniku której szereg nowych placówek oświatowych zmuszonych zostało do opracowania i uzgodnienia kompletów normatywów kancelaryjno-archiwalnych. Natomiast o ok. pięćdziesiąt proc. zmniejszyła się liczba wprowadzonych w porozumieniu z Archiwum zmian w już istniejących normatywach kancelaryjno-archiwalnych. W tym przypadku trudno jednoznacznie określić kierunek zmian, gdyż wyznaczane one są przede wszystkim przez kolejne, nowe zadania, nakładane na poszczególne rodzaje jednostek organizacyjnych w związku z wprowadzanymi regulacjami prawnymi. Przykładem znaczącej zmiany odnotowanej w ubiegłym roku, a wpływającej na funkcjonowanie, w tym także na zasób archiwalny i konieczność rozbudowy jednolitego rzeczowego wykazu akt (w tym przypadku – Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu) było wprowadzenie ustawy z 7 lipca 2017 r. o zmianie niektórych ustaw związanych z systemami wsparcia rodzin (Dz. U. 2017, poz. 1428), w wyniku której dokumentacja Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Poznaniu dotycząca spraw czynnych i zakończonych z zakresu świadczeń rodzinnych oraz spraw z zakresu świadczenia wychowawczego, realizowanych w związku z koordynacją systemów zabezpieczenia społecznego, została w całości przekazana do Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu. Nadal liczba spraw dotyczących brakowania utrzymuje się wysokim poziomie. Co prawda, w porównaniu z rokiem ubiegłym, spadła liczba wniosków – o ponad trzysta, co związane było przede wszystkim z mniejszą liczbą opinii wydanych w odniesieniu do dokumentacji byłego PPUP Poczta Polska, natomiast liczba wydanych zgód zmniejszyła się nieznacznie (z 835 w 2016 r. do 800 w 2017 r.).

Trwające obecnie prace legislacyjne, związane z dokumentacją wyborczą (np. zmiana art. 8. par. 1. ustawy z 5 stycznia 2011 r. Kodeks wyborczy), mogą skutkować obciążeniem archiwów państwowych obowiązkiem przejmowania znacznej ilości dokumentacji. W tym miejscu warto przypomnieć także sprawę współpracy z Fundacją im. Stefana Batorego, w wyniku której tutejsze Archiwum zostało zobowiązane do przejścia kart wyborczych z wyborów samorządowych 2014 r. zarówno tych, które były objęte badaniami Fundacji, jak i tych, które nie stanowiły przedmiotu takich badań. Dokumentacją wyborczą zainteresowane były także inne organizacje, jak Stowarzyszenie RKW Ruch Kontroli Wyborów – Ruch Kontroli Władzy czy Fundacja Lex Nostra. W perspektywie kolejnych lat nie można zatem wykluczyć podobnych działań wyżej wymienionych lub innych organizacji, w których zaangażowane zostaną archiwa państwowe.

Istotnym zagadnieniem w dziedzinie kształtowania narastającego zasobu archiwalnego pozostaje problem przejścia jednostek organizacyjnych wykonujących zadania publiczne z tradycyjnej postaci dokumentu na jej postać elektroniczną. Jednak mimo wprowadzenia szeregu unormowań formalnych i prawnych w tej dziedzinie, nadal nieliczne jednostki z terenu właściwości tutejszego Archiwum zdecydowały się na wdrożenie u siebie systemów elektronicznego zarządzania dokumentacją. Tak więc problem ten ma nadal marginalny charakter w całokształcie działań nadzorczych Archiwum. Bez względu na dokonujące się zmiany – zarówno organizacyjne w nadzorowanych jednostkach, jak i legislacyjne – w sferze szeroko rozumianego prawa archiwalnego, oraz nowe wyzwania z nimi związane, nieodmiennie znacznym problemem, sygnalizowanym każdego roku, pozostaje kwestia ilości dokumentacji przeznaczonej do ekspertyzy archiwalnej. Zjawisko takie obserwujemy szczególnie w organach i jednostkach stosujących przepisy rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z 18 stycznia 2011 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej, jednolitych rzeczowych wykazów akt oraz instrukcji w sprawie organizacji i zakresu działania archiwów zakładowych (Dz.U. nr 14, poz. 67).

4. Wykorzystanie zasobu archiwalnego

Udostępnianie zasobu w pracowni naukowej

W 2017 r. miał miejsce (w skali całego Archiwum) ponowny, niewielki spadek liczby użytkowników odwiedzających pracownie naukowe w centrali Archiwum w Poznaniu i jego oddziałach terenowych (z 1455 w 2016 r. do 1450 w okresie sprawozdawczym). Jest to znowu spowodowane zwiększonym udostępnianiem materiałów zdigitalizowanych i dostępnych on-line. Na wykazywany od kilku lat spadek wszystkich parametrów udostępnia-

nia bezpośredniego materiałów archiwalnych znaczący wpływ ma wspomniane zamieszczenie w Internecie indeksów akt metrykalnych tworzonych przez genealogów (np. Poznań Projekt czy Basia) oraz umieszczenie na portalu szukajwarchiwach.pl skanów mikrofilmów ksiąg metrykalnych różnych parafii i urzędów stanu cywilnego. Dzięki temu badacze zamawiali tylko jednostki zawierające interesujące ich dokumenty, co zmniejszyło nie tylko liczbę odwiedzin, ale też liczbę udostępnionych jednostek archiwalnych. Konsekwencją takiej organizacji udostępniania jest też zmniejszenie udostępniania oryginałów, co ma pozytywny wpływ na stan zachowania materiałów archiwalnych.

W Poznaniu liczba użytkowników w okresie sprawozdawczym nieco wzrosła (z 912 do 916 osób). W Gnieźnie zarejestrowano spadek ich liczby (z 203 do 182 użytkowników). W oddziałach terenowych w Koninie i Pile zaobserwowano niewielki wzrost liczby użytkowników (o pięciu w Koninie i o siedmiu w Pile).

W pracowniach naukowych w Poznaniu, Gnieźnie, Koninie i Pile udostępniono ogółem 56 981 j.a., dzięki czemu zatrzymano spadek ilości udostępnianych akt, notując tym samym niewielki wzrost udostępnień bezpośrednich. W pracowni naukowej w Poznaniu znaczącą część materiałów archiwalnych udostępniono w formie mikrofilmów. Zasygnalizować jednak należy dużą niechęć użytkowników do ich wykorzystywania.

Jak wspomniano wyżej, wpływ na spadek liczby udostępnionych archiwaliów w formie tradycyjnej ma fakt stopniowego zwiększania ilości zdigitalizowanych materiałów archiwalnych na stronach internetowych szukajwarchiwach.pl i w Wielkopolskiej Bibliotece Cyfrowej oraz na Cyfrowym Repozytorium Lokalnym CYRYL. Z końcem 2017 r. na powyższych trzech stronach dostępnych było ponad 6,3 mln skanów (5,89 mln skanów na stronie WWW.szukajwarchiwach.pl, 0,45 mln skanów na stronie WWW.wbc.poznan.pl i około 1 tys. skanów na <http://cyryl.poznan.pl/>).

Według statystyki dostępnej na Wielkopolskiej Bibliotece Cyfrowej, odnotowano ponad 339 tys. wyświetlonych publikacji. Szczególnego podkreślenia wymaga fakt, iż w 2017 r. odnotowano 4 669 024 odsłony skanów z zasobu Archiwum Państwowego w Poznaniu na szukajwarchiwach.pl (w 2013 r. – 5 404 144, w 2014 r. – 8 424 074, w 2015 r. – 8 055 410, w 2016 – 7 959 403). Na stronie tej w okresie sprawozdawczym odnotowano 143 872 niepowtarzalnych użytkowników (w 2013 r. – 116 628, w 2014 r. – 144 451, w 2015 r. – 171 652, w 2016 r. – 145 992). Natomiast na internetowej stronie domowej Archiwum zarejestrowano 12 435 użytkowników, którzy podczas 216 092 wizyt dokonali 1 512 525 odsłon. Z kolei na profilu Archiwum na FB odnotowano 561 704 wyświetleń (w 2013 r. – 260 tys., w 2014 r. – 824 367, w 2015 r. – 1 816 968, w 2016 r. – 1 366 430), podczas 302 863 odwiedzin (wizyt). Warto też podkreślić, iż na stronie E-kartoteka, na której zamieszczone są indeksy

do skanów karetki mieszkańców miasta Poznania (z lat 1870–1932), w 2017 r. zarejestrowano 46 001 użytkowników, którzy podczas 301 272 wizyt dokonali 2 029 399 odsłon.

W 2017 r. z zasobu Archiwum oprócz użytkowników krajowych korzystali także użytkownicy zagraniczni. Zarejestrowano obecność zainteresowanych zasobem Archiwum w Poznaniu z: Austrii, Australii, Białorusi, Belgii, Brazylii, Francji, Holandii, Japonii, Kanady, Litwy, Niemiec, Nowej Zelandii, USA, Węgier i Wielkiej Brytanii. Przyjazdy użytkowników zagranicznych nasilają się szczególnie w miesiącach wakacyjnych. Bardzo często są to obywatele wymienionych krajów pochodzenia polskiego. W wielu przypadkach osoby takie powołują się na wstępne poszukiwania poczynione dzięki środkom informacyjnym zamieszczonym w sieci Internet oraz wyszukiwarce szukajwarchiwum.pl.

Struktura udostępniania pozostawała podobna do obserwowanej w kilku poprzednich latach. Potwierdza się także, że o wielu mniej niż miało to miejsce kilkanaście lat wcześniej użytkowników korzysta z najstarszej części zasobu. Na zeszłorocznym poziomie utrzymała się natomiast liczba użytkowników naukowców, którzy stanowili ok. 27,2 proc. korzystających z archiwalnych zasobów (wzrost o 0,2 proc.). Użytkownicy tego typu należą, oprócz genealogów, do grupy najliczniejszych odbiorców materiałów udostępnianych on-line, co świadczy o ich dobrym przygotowaniu do korzystania z nowych technik i technologii informacyjnych.

Kwerendy wykonywane przez Archiwum

W 2017 r. zarejestrowano 4 125 kwerend. Rzeczywista ich liczba jest większa o 554 – obejmuje ona również kwerendy przeprowadzone w dokumentacji osobowo-płacowej przejętej przez Archiwum. Tym samym rzeczywista liczba kwerend przeprowadzonych przez pracowników Archiwum Państwowego w Poznaniu wynosi 4 679. Wśród kwerend wykonywanych przez Archiwum dominowały kwerendy: genealogiczne (2078), własnościowe (784) i socjalne (231). Kwerendy realizowane były zarówno z akt administracji państwowej i samorządowej, zakładów pracy, jak i ze zbiorów dokumentacji osobowej oraz płacowej. Podobnie jak w poprzednich okresach sprawozdawczych, do kwerend wykorzystywane były przede wszystkim akta pochodzące z XX–XXI w. Kwerendy przeprowadzane były też dla Instytutu Pamięi Narodowej. W okresie sprawozdawczym przeprowadzono również kwerendy tematyczne na zlecenie instytucji krajowych oraz dla potrzeb własnych (wystawy archiwalne). Ich liczba była podobna jak w poprzednich okresach sprawozdawczych. Zmniejszenie liczby kwerend w okresie sprawozdawczym w stosunku do 2016 r. wyniosło 288 (z 4413 do 4125). W okresie sprawozdawczym w nieco większym stopniu niż miało to miejsce w poprzednich latach pojawiły się znowu kwerendy dotyczące mienia pozostawionego na

terenach byłej II Rzeczypospolitej. Napływają one nie tylko od osób prywatnych, lecz również urzędów administracji państwowej (urzędy wojewódzkie z terenu całego kraju).

Reprodukcje

Liczba reprodukcji dla użytkowników zasobu archiwalnego ulega zwiększeniu, mimo wprowadzenia możliwości wykonywania fotografii cyfrowych przy użyciu sprzętu własnego użytkowników. W Pracowni Digitalizacji Archiwum Państwowego w Poznaniu oraz w oddziałach zamiejscowych w Gnieźnie i Koninie wykonywano najczęściej skany i fotografie cyfrowe, których zlecciodawcy wymagali lepszej rozdzielczości, np. dla celów wydawniczych. Skany i usługi reprodukcji były ponadto wykonywane dla zlecających je drogą korespondencyjną (m.in. dla użytkowników zagranicznych).

Współpraca z innymi placówkami

W okresie sprawozdawczym Archiwum i jego oddziały terenowe tradycyjnie utrzymywały ściśle kontakty z muzeami, bibliotekami oraz innymi placówkami oświatowymi i kulturalnymi na terenie swojej działalności. Bardzo dobre kontakty łączyła tutejszą placówkę z Zakładem Archiwistyki Instytutu Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, w ich ramach organizowane są m.in. konferencje naukowe. Współpracowano także z Wydziałem Filologii Angielskiej UAM przy tworzeniu elektronicznego repozytorium wielkopolskich rot sądowych z XIV–XV w. W ramach współpracy z Muzeum Narodowym w Poznaniu zorganizowano w Ratuszu kolejne dwa spotkania z cyklu *Popołudnie z dokumentem*, poświęcone Powszechnej Wystawie Krajowej (PeWuKa) oraz miastom wielkopolskim. Ponadto przygotowano także materiały archiwalne na wystawę w Ratuszu pt. *Ślady niepamięci. Józef Kaliszan*, natomiast do centrali Muzeum wypożyczono materiały na wystawę pt. *Seweryn Mielżyński (1804–1872)*. Z kolei z okazji pięćsetlecia protestantyzmu przygotowano i wypożyczono dla Muzeum Okręgowego w Lesznie materiały archiwalne na wystawę pt. *Stolice wielkopolskiego protestantyzmu. Leszno i Śmigiel – współistnienie wyznań*. Z analogicznej okazji do Muzeum Ziemi Wschowskiej we Wschowie wypożyczono archiwalia i starodruki na wystawę pt. *Verbum domini Manet in aeternum. Wschowski Syjon – centrum wielkopolskiego protestantyzmu*, natomiast do Muzeum Ziemi Nadnoteckiej w Trzciance udostępniono akta na wystawę pt. *Evangelium – o związkach protestantów i katolików między Notecią, Gwdą i Drawą w 500. rocznicę wystąpienia Marcina Lutra*. W związku z wpisaniem w 2015 r. archiwum i biblioteki braci czeskich na Listę Światową Programu UNESCO Pamięć Świata, we współpracy z Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT w Poznaniu uczestniczono w *XII Weekendzie z Historią na Trakcie Królewsko-Cesarskim*, pod hasłem Akcja: Reformacja. Wygłoszono prelekcję i zaprezentowano archiwalia z zespołu Akta Braci Czeskich oraz przy-

gotowano prezentację multimedialną pt. *Bracia czescy. Dziedzictwo reformacji na liście UNESCO*. We współpracy z CTK TRAKT w gmachu Archiwum w Poznaniu mieliśmy możliwość zorganizować wydarzenie pod nazwą *Zabytek Otwarty*. Jego celami były: popularyzacja wizerunku Archiwum jako ważnego punktu na Trakcie Królewsko-Cesarskim w Poznaniu, zapoznanie gości z zasobem placówki i oraz przedstawienie w formie warsztatów codziennej pracy archiwistów.

Ważnym elementem współpracy prowadzonej z innymi placówkami są także kontakty i współuczestnictwo w działaniach podejmowanych przez Polskie Towarzystwo Genealogiczne i regionalne towarzystwa kulturalne. Do najbardziej aktywnych zaliczyć należy wśród nich Towarzystwo Genealogiczno-Heraldyczne w Poznaniu, które już tradycyjnie zorganizowało w Archiwum sesję jubileuszową, tym razem z okazji trzydziestolecia swojej działalności. Na mocy porozumienia zawartego z Wielkopolskim Towarzystwem Genealogicznym „Gniazdo” jego członkowie nadal indeksowali udostępnione w Internecie skany ksiąg metrykalnych. Baza tworzona jest za pomocą aplikacji BASIA, która pomaga ujednoczyć zgromadzone informacje i ułatwia obustronną komunikację pomiędzy bazą Narodowego Archiwum Cyfrowego oraz Towarzystwa. Zgromadzony w niej materiał tworzony jest przez wolontariuszy, którzy bezpłatnie dokonują transkrypcji dokumentów archiwalnych, a efekty swojej pracy udostępniają ogółowi społeczności internetowej.

Do ożywionych należą relacje z innymi instytucjami, w tym prowadzącymi działalność dokumentacyjną i informacyjną (Miejski Konserwator Zabytków, Wojewódzki Konserwator Zabytków, Ośrodek Dokumentacji Dziedzictwa Kulturowego w Poznaniu, Wydawnictwo Miejskie w Poznaniu, Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Centrum Animacji Kultury w Poznaniu). Pracownicy Archiwum współpracowali również ze studenckim kołem Stowarzyszenia Archiwistów Polskich działającym w Instytucie Historii UAM.

Współpraca została nawiązana wiele lat temu z Wielkopolską Biblioteką Cyfrową oraz Poznańskim Centrum Superkomputerowo-Sieciowym Polskiej Akademii Nauk. Instytucje te podkreślają wartość informacji, które Archiwum im udostępnia. W okresie sprawozdawczym Archiwum włączyło się także w organizację Międzynarodowego Dnia Archiwów na terenie Poznania. W jego ramach we współpracy z Muzeum Historii Miasta Poznania zorganizowano w Ratuszu wspomniane już, kolejne spotkanie z cyklu *Popołudnie z dokumentem*, poświęcone Powszechnej Wystawie Krajowej. Przygotowano także wystawę pt. *Herb Poznania w przestrzeni publicznej i nie tylko* oraz przeprowadzono V Konkurs Fotograficzny dla Fotografów Amatorów pt. *Fotografią otwórz się*. Dużą popularnością cieszył się poza tym tradycyjnie już organizowany turniej piłkarski z udziałem reprezentacji bibliotek i archiwów poznańskich.

W roku sprawozdawczym prowadzono wzmoczoną współpracę z Wielkopolskim Muzeum Niepodległości w Poznaniu, które koordynuje działania środowiskowe związane z przygotowaniem dwóch projektów ekspozycyjnych w 2018 r. z okazji przypadającej setnej rocznicy wybuchu powstania wielkopolskiego. Przedstawiciele Archiwum aktywnie uczestniczyli w pracach zespołu ds. wystawy – instalacji objazdowej oraz instalacji multimedialnej w centrum Poznania (Stefan Olejniczak i Przemysław Wojciechowski) oraz Rady Programowej (Henryk Krystek).

Do bardzo dobrych należą relacje z innymi archiwami wielkopolskimi (w Lesznie i Kaliszu). Podobnie ocenić można także stosunki z archiwami archidiecezjalnymi w Gnieźnie i Poznaniu. W ramach wspomnianej współpracy przeprowadzono szkolenia w AP w Lesznie i w AP w Kaliszu na temat ratowania zasobu archiwalnego w sytuacjach kryzysowych. W szkoleniach tych uczestniczyli pracownicy tych archiwów, a program obejmował: wykład – wprowadzenie w tematykę szkolenia, ewakuację przeciwpożarową personelu z gmachu archiwum, ocenę zagrożeń dla zasobu aktowego w magazynie archiwalnym (lokalizacja potencjalnych zagrożeń w magazynie), ratowanie materiałów archiwalnych zalanych przez wodę.

Do niezwykle ważnych należą relacje nawiązane w miejscowych środowiskach przez oddziały zamiejscowe w Gnieźnie, Koninie i Pile. Niejednokrotnie ułatwia to pracę w zabezpieczaniu materiałów archiwalnych z terenów ich działalności oraz przysparza sojuszników sprawom archiwalnym. Archiwum w Gnieźnie współpracuje ze wszystkimi placówkami szkolnymi na terenie miasta oraz z Wielkopolskim Samorządowym Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego w Gnieźnie. Z gnieźnieńskim Instytutem Kultury Europejskiej UAM zorganizowano sesję naukową i wystawę archiwalną pt. *Gniezno w historii i w dokumencie*. W dalszym ciągu podtrzymywano kontakty z Instytutem Historii i Archiwistyki UMK w Toruniu. Nawiązano kontakty z Instytutem Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie oraz tamtejszym Muzeum Armii Krajowej. Archiwum w Koninie ma bardzo dobre i rozbudowane kontakty z Muzeum Okręgowym w Koninie, Miejską Biblioteką Publiczną w Koninie, Centrum Kultury i Sztuki, Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli oraz innymi instytucjami kulturalnymi i oświatowymi. Archiwum w Pile współpracuje z Regionalnym Centrum Kultury w Pile, Miejską i Powiatową Biblioteką Publiczną, Muzeum Okręgowym w Pile oraz Towarzystwem Miłośników Miasta Piły.

Popularyzacja

W okresie sprawozdawczym zorganizowano m.in. 59 wycieczek i zajęć dla różnych grup uczestników. Wzięły w nich udział 1134 osoby. Zajęcia takie prowadzono zarówno w Poznaniu, jak i w oddziałach w Gnieźnie, Koninie i Pile. Do aktywniejszych uczestników wycieczek należą słuchacze Uniwersytetów

III Wieku oraz uczniowie szkół gimnazjalnych i licealnych. W okresie sprawozdawczym przeprowadzono również, już tradycyjnie, zajęcia dla grup studentów z kierunków humanistycznych (archiwistyka, historia, filologia polska, filologia słowiańska, hebraistyka, informacja naukowa). Oprócz studentów Archiwum przyjęło również grupy nauczycieli szkół podstawowych i średnich.

Samodzielnie oraz we współpracy z innymi jednostkami zorganizowano szesnaście wystaw archiwalnych. Z tego cztery urządzono samodzielnie. Wiele wystaw zostało zamieszczonych na stronie domowej Archiwum. Siedem z nich (w tym dwie zorganizowane samodzielnie) to miniwystawy organizowane *ad hoc* – związane z aktualnymi wydarzeniami i zamieszczane również na Facebooku.

Szczególnym zainteresowaniem wśród wystaw tradycyjnych cieszyła się wystawa zorganizowana w gmachu głównym Archiwum w Poznaniu poświęcona *Herbowi Poznania w przestrzeni publicznej i nie tylko*. Tradycyjnie archiwalia z zasobu Archiwum oraz ich reprodukcje wypożyczano na wystawy organizowane przez muzea (m.in. regionalne z województwa wielkopolskiego, Muzeum Narodowe w Poznaniu, Muzeum Historii Miasta Poznania, Wielkopolskie Muzeum Walk Niepodległościowych).

Inną ważną formą prezentacji zasobu archiwalnego było zamieszczanie materiałów archiwalnych w postaci cyfrowej na stronach internetowych. Na stronach www.szukajwarchiwach.pl w roku sprawozdawczym zamieszczono skany wykonane w ramach działalności statutowej oraz w ramach Programu NDAP *Digitalizacja 2017*. Jak wspomniano wyżej, łącznie na WBC i szukajwarchiwach.pl zamieszczonych jest ponad 6,34 mln skanów. Bardzo ważną i istotną formą popularyzacji jest własna strona internetowa Archiwum. W ciągu okresu sprawozdawczego zanotowano ponad 1,51 mln odsłon i ponad 12,4 tys. unikalnych użytkowników. Sprawdzianem efektywności prac popularyzatorskich i widzenia Archiwum przez wiele kategorii użytkowników (szczególnie młodszych) jest z pewnością popularność instytucji na Facebooku. Oficjalna strona Archiwum na portalu Facebook działa od 15 marca 2011 r. Na koniec roku sprawozdawczego profil APP miał ponad 14,5 tys. użytkowników, a według statystyk – wszystkie wydarzenia na naszej tablicy wyświetlano 561 704 razy. Strona ta służy przede wszystkim do prezentacji miniwystaw przygotowywanych m.in. z okazji rocznic lub ważnych wydarzeń.

Szczególną formą popularyzacji w okresie sprawozdawczym było zorganizowanie 19 sierpnia 2017 r. w gmachu Archiwum Państwowego w Poznaniu, wspólnie z przedstawicielami Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT, wydarzenia pod nazwą *Zabytek Otwarty*. Celami były: popularyzacja wizerunku Archiwum jako ważnego punktu na Trakcie Królewsko-Cesarskim w Poznaniu, zapoznanie gości z zasobem placówki oraz przedstawienie w formie

warsztatów codziennej pracy archiwistów. W samym zwiedzaniu gmachu instytucji, odbywającym się pod nazwą *Poczuj historię – czym pachną dokumenty?*, wzięło udział ponad sto osób. Odwiedzili nas zarówno seniorzy, jak i dzieci, zafascynowane magią dokumentów. Wielu uczestników wydarzenia, oczarowanych ogromem przechowywanych przez nas akt, zadeklarowało chęć ponownej wizyty w Archiwum. Oprócz zwiedzania Archiwum uczestnicy mogli wysłuchać wykładu o metodach zabezpieczania dokumentów podczas pokazów pt. *Jak zatrzymać czas? O technikach konserwacji dokumentów*. Ponadto w trakcie prezentacji pt. *Najarchiwum* mogli zapoznać się z dokumentami najstarszymi, najmniejszymi, największymi i najbardziej kuriozalnymi. Z kolei biorąc udział w warsztacie pt. *Rozkoduj historię – jak zmieniał się dokument przez wieki*, można było zgłębić tajemnicę pisma ręcznego.

Równie ważnym wydarzeniem organizowanym przez Centrum Turystki Kulturowej TRAKT, w którym Archiwum wzięło udział, był *XII Weekend z Historią*. Tematem przewodnim, jak wspomniano wyżej, było hasło Akcja: Reformacja, a sam projekt był związany z jubileuszem pięćsetlecia powstania wielkiego ruchu religijnego i społeczno-politycznego, który na trwałe zapisał się w dziejach powszechnych i historiach lokalnych. Archiwum było jednym ze współorganizatorów tego wydarzenia wraz z wieloma instytucjami kultury i sztuki w Poznaniu. Wśród naszego zasobu szczególnie akta braci czeskich nawiązują do podjętego w 2017 r. tematu reformacji i różnorodności religijnej w stolicy Wielkopolski.

Sprawdzoną, ugruntowaną i oczekiwaną formą popularyzacji archiwum i jego zasobu są – również już wspomniane – spotkania z cyklu *Popołudnie z dokumentem*. W okresie sprawozdawczym w ramach współpracy z Muzeum Historii Miasta Poznania zorganizowano w Ratuszu kolejne dwa spotkania, tym razem poświęcone Powszechnej Wystawie Krajowej (PeWuKa) oraz miastom wielkopolskim.

Dobłą formą popularyzacji w okresie sprawozdawczym był też wspomniany już udział Archiwum w obchodach Międzynarodowego Dnia Archiwów. Tradycyjnie środkiem krzewienia wiedzy o Archiwum i jego zasobie jest kalendarz archiwalny. W okresie sprawozdawczym Archiwum wydało taki kalendarz na 2018 r. Ilustrowany on jest reprodukcjami fotografii z powstania wielkopolskiego.

Działalność edukacyjna

Nadal ważną częścią działalności Archiwum oraz jego oddziałów jest edukacja. W okresie sprawozdawczym przeprowadzono trzynaście lekcji archiwalnych oraz dwadzieścia siedem innych projektów edukacyjnych. Wypada podkreślić przy tym prowadzoną od kilkunastu już lat działalność w tym zakresie gnieźnieńskiego oddziału Archiwum, która jest zauważana i doceniana nie tylko przez środowisko archiwalne w kraju. W jej ramach m.in.

uzupełniano dotychczas przygotowane i wykorzystywane propozycje edukacyjne skierowane do uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych oraz studentów. Zajęcia edukacyjne cieszyły się dużym zainteresowaniem młodzieży. W Gnieźnie przeprowadzono siedem zajęć lekcyjnych z udziałem uczniów gnieźnieńskich szkół. Ponadto przyjęto pięć wycieczek szkolnych. Podczas nich uczniowie zapoznawali się z zadaniami realizowanymi przez archiwa państwowe i z zasobem tego oddziału. Łącznie brało w nich udział 178 uczestników. Ogółem we wszystkich przedsięwzięciach edukacyjnych zorganizowanych przez pozostałe oddziały oraz centralę w Poznaniu wzięło udział kilkaset osób.

W okresie sprawozdawczym Archiwum wzięło aktywny udział w XI edycji wykładów i warsztatów z historii dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych zorganizowanych przez Instytut Historii UAM w ramach znanego cyklu *Powtórka przed...* Marek Szczepaniak i Grażyna Tyrchan przygotowali referat pt. *Możliwości wykorzystania materiałów archiwalnych w badaniach biograficznych i genealogicznych na przykładzie zasobu Archiwum Państwowego w Poznaniu i jego Oddziału w Gnieźnie. Archiwum jako miejsce pracy współczesnego badacza*, który został opublikowany w okolicznościowym wydawnictwie pt. *XI Spotkania z historią* (Poznań 2017). Wydawnictwo to zostało przekazane wszystkim uczestnikom wyżej wymienionych warsztatów. Oprócz tego Henryk Krystek dwukrotnie w trakcie warsztatów wygłosił prelekcję dla nauczycieli na temat form współpracy szkół z Archiwum oraz jedną pogadankę dla młodzieży, podczas której w formie prezentacji multimedialnej omówił najciekawsze materiały z zasobu poznańskiego Archiwum.

Inną formą aktywności Archiwum jest działalność na rzecz miejscowego środowiska konserwatorów. W 2017 r. odbyła się konferencja w ramach Forum Wielkopolskich Konserwatorów Papieru i Skóry, którego organizatorem był dr Przemysław Wojciechowski. XIII Forum odbyło się w Bibliotece Raczyńskich w Poznaniu pt. *Introligator – rzemieślnik książki*. Uczestnicy wysłuchali następujących wystąpień: *Ogólnopolskie Konkursy Introligatorskie organizowane w Bibliotece Raczyńskich* – mgr Michał Gustowski; *Przychodzi konserwator do introligatora – książka masowa, nasza wspólna zmora* – mgr Kornelia Kondracka (PAN – Biblioteka Kórnicka); *Projekt rekonstrukcji ideowej Sali Mauretańskiej Biblioteki Kórnickiej PAN w Kórniku – sesja posterowa* – dr Małgorzata Pronobis-Gajdzis (Zakład Konserwacji Papieru i Skóry UMK w Toruniu); *Zaproszenie na wystawę „Oprawy i oprawcy. Świat introligatorski Biblioteki Kórnickiej”* – mgr Monika Małecka (PAN Biblioteka Kórnicka). W przerwie uczestnicy zwiedzili w Galerii Edwarda wystawę pt. *Introligator w cieniu? W dziewiętnastowiecznym warsztacie*. Po wystawie oprowadziła dr hab. Katarzyna Krzak-Weiss (UAM). Na zakończenie odbył się panel dyskusyjny pt. *Ginące rzemiosło czy zawód z przyszłością? O współczesnym introligatorstwie*. Wzięli w nim udział: Leonard

Rosadziński, Jacek Tylkowski, Jan Grochocki, Grzegorz Lewandowski, dr Przemysław Wojciechowski (moderator).

5. Działalność naukowa

W okresie sprawozdawczym odbyło się pięć spośród siedmiu zaplanowanych posiedzeń naukowych (dwa wystąpienia zostały przeniesione na rok 2018). Cztery wystąpienia – referaty zostały przygotowane i wygłoszone przez pracowników Archiwum Państwowego w Poznaniu. Autorem jednego referatu był prelegent zewnętrzny (dr Michał Janeczek). W trakcie zebrania naukowych prezentowano również najnowszą literaturę archiwistyczną, którą m.in. pozyskano do zasobu bibliotecznego, a także poruszano bieżące zagadnienia związane z szeroko rozumianymi badaniami z zakresu archiwistyki, historii i regionalistyki.

Indywidualnie pracownicy Archiwum brali udział w następujących krajowych sesjach i konferencjach naukowych z referatami:

- II Ogólnopolska Konferencja Archiwistów i Historyków **Educare necesse est...**: Marek Szczepaniak, Grażyna Tyrchan, Przykład wykorzystania w pracy edukacyjnej źródeł do dziejów powstania wielkopolskiego z zasobu Archiwum Państwowego w Poznaniu i jego Oddziału w Gnieźnie;
- VII Powszechny Zjazd Archiwistów Polskich, Kielce: Marek Szczepaniak, Grażyna Tyrchan, wystąpienie „eksperckie” w ramach sekcji edukacji archiwalnej;
- Sesja naukowa *Gniezno w historii i w dokumencie*: Marek Szczepaniak, *Nowe źródło archiwalne do dziejów oswobodzenia Gniezna w 1945 roku*;
- Zofia Wojciechowska, *Ordynacja miejska – dokument ustanowienia dożywotnich urzędów miejskich w Gnieźnie w XVIII wieku*;
- Konferencja z okazji jubileuszu 600-lecia Prymasostwa w Polsce: 600-lecie prymasostwa w Gnieźnie, *Ochrona dóbr kultury. Historia ochrony*: Przemysław Wojciechowski, *Normy prawne dotyczące ochrony zasobu w archiwach państwowych w Polsce w II Rzeczypospolitej*;
- Sesja doktorantów i doktorów zorganizowana przez Leszczyńskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk: Julia Olejniczak, *Praca domowa i zarobkowa kobiet poznańskich na przełomie XIX i XX wieku*;
- XIX Ogólnopolski Zjazd Studentów Archiwistyki: Julia Olejniczak, *„Archiwa Cyfrowe” – działania w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa na przykładzie Archiwum Państwowego w Poznaniu*;
- XXV Ogólnopolski Zjazd Historyków Studentów: Julia Olejniczak, *Pomagający członkowie rodziny jako grupa pracowników na ziemiach polskich w XIX w. Propozycje badawcze*;

- **Konferencja naukowa *Oblicza archiwów***: Julia Olejniczak, *Charakterystyka projektu Archiwu Cyfrowe działającego w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa na przykładzie Archiwum Państwowego w Poznaniu*.

Ponadto pracownicy Archiwum brali udział jako słuchacze w wielu innych konferencjach i sympozjach międzynarodowych, krajowych i regionalnych, których przedmiotem były m.in. zagadnienia z historii, archiwistyki i kartografii. Niejednokrotnie przy tychże okazjach zabierali głos w dyskusji.

Archiwum opublikowało:

- opracowania zwarte:

Marek Szczepaniak, Grażyna Tyrchan, Ewa Bernaciak, Grzegorz Konieczka (zesp. red.), *Gniezno w historii i w dokumencie*, Gniezno 2017;

- publikacje czasopiśmiennicze:

„Przegląd Archiwalno-Historyczny”, oprac. zbiorowe, t. IV, Poznań 2017.

Ponadto pracownicy Archiwum opublikowali 33 artykuły w różnych czasopismach o profilach specjalistycznych związanych z zagadnieniami historii, archiwistyki, genealogii, regionalistyki itp.

Pracownicy Archiwum byli aktywni w centralnych komisjach i zespołach międzyarchiwalnych: Krzysztof Strykowski w Radzie Redakcyjnej „Archeionu”, Tadeusz Grabarz w zespole ds. wspierania archiwów państwowych i NDAP w kwestiach z zakresu opracowywania i opiniowania projektów przepisów kancelaryjnych i archiwalnych oraz w zespole ds. rozmieszczenia zasobu archiwalnego w archiwach państwowych, Zbigniew Marek w Centralnej Komisji Metodycznej, Grzegorz Konieczka w Centralnej Komisji Archiwalnej Oceny Dokumentacji.

Udzielali się również w stowarzyszeniach naukowych i kulturalnych: Barbara Bielawna jako przewodnicząca Komisji Rewizyjnej Oddziału SAP w Poznaniu, Henryk Krystek jako przewodniczący Głównej Komisji Rewizyjnej Stowarzyszenia Archiwistów Polskich, Jolanta Niezborala jako zastępca przewodniczącego Zarządu Oddziału SAP w Poznaniu, Stefan Olejniczak jako członek Głównej Komisji Rewizyjnej SAP oraz zastępca przewodniczącego Stowarzyszenia Societas Archivi Posnaniensis, Elżbieta Rogal jako skarbnik Oddziału SAP w Poznaniu, Piotr Rybczyński jako przewodniczący Towarzystwa Przyjaciół Konina oraz przewodniczący Koła Przyjaciół Miejskiej Biblioteki Publicznej w Koninie, Krzysztof Strykowski jako zastępca przewodniczącego Zarządu Głównego SAP.

6. Infrastruktura

W 2017 r. prace budowlano-remontowe prowadzone były w trzech lokalizacjach. W Koninie prace polegały na zaprojektowaniu i budowie Systemu Alarmowania Pożarowego (SAP) w budynku przy ul. 3 Maja 78. Przeprowadzono tam ponadto remont polegający na zakupie i wymianie stolarki okiennej w liczbie szesnastu sztuk z szybami P4 wraz z wykonaniem obróbki tynkarsko-malarskiej ościeży okiennych wewnętrznych, wyczyszczeniu i odmalowaniu krat zewnętrznych w budynku B.

W Gnieźnie prowadzono prace remontowo-naprawcze polegające na awaryjnej naprawie uszkodzonej elewacji budynku, części dachu wraz z opierzeniem oraz kamery zewnętrznej po przejściu nawałnicy, co skutkowało zerwaniem dachu z sali gimnastycznej usytuowanej naprzeciwko oddziału i uszkodzeniem jego budynku.

W Poznaniu w związku z powtarzającym się wielokrotnym zalewaniem wynajmowanego od Zarządu Komunalnych Zasobów Lokalowych w Poznaniu magazynu archiwalnego przy ul. Sierociej przeprowadzono remont kapitalny dekarcki dachu wraz z opierzeniem na całej powierzchni wynajmowanego magazynu.

Dzięki tym działaniom na przyzwoitym poziomie udało się utrzymać stan infrastruktury, a warunki pracy archiwistów, przechowywania zasobu oraz przyjmowania użytkowników w centrali w Poznaniu oraz wszystkich oddziałach uznać należy za co najmniej dobre. Dalszej ich poprawy można oczekiwać dopiero po zakończeniu inwestycji rozbudowy/ odbudowy gmachu zajmowanego w Poznaniu.

Właściwie eksploatowany był posiadany przez Archiwum sprzęt komputerowy. Odnotować należy systematyczny postęp w ilości i jakości tego sprzętu. W okresie sprawozdawczym poczyniono zakupy m.in.: dziesięciu komputerów stacjonarnych (system operacyjny Microsoft Windows 10), trzy stacje graficzne z monitorami, dwa komputery przenośne oraz dwa urządzenia NAS (pojemność 2x14 TB) do masowego przechowywania danych i dwie drukarki laserowe sieciowe z duplexem. W efekcie tych zakupów wyposażenie placówki w sprzęt komputerowy osiągnęło dobry poziom. Podobny postęp poczyniono w jego wykorzystywaniu, co umożliwione zostało dzięki zastosowaniu zakupionego oprogramowania oraz aplikacji służących pracy archiwalnej.

Wśród wielu spraw nadal najbardziej istotny i zasługujący na szczególne podkreślenie jest problem przeciągającego się terminu rozpoczęcia inwestycji związanej z rozbudową i przebudową budynku głównego Archiwum w Poznaniu. Jest to kwestia bardzo ważna, gdyż jak wielokrotnie wcześniej podkreślano, jednym z celów niniejszej inwestycji jest zapewnienie realizacji zadania ustawowego, jakim jest płynne i ciągłe gromadzenie oraz przechowy-